

12. Hölscher, M., Pasternack, P. Internes Qualitätsmanagement im österreichischen Fachhochschulsektor. (2007).

13. The Bologna Declaration of 19 June 1999. (1999).

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

САВЧЕНКО Наталія Сергіївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія і практика освіти молоді у зарубіжних країнах та в Україні.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SAVCHENKO Natalia Serhiyivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Educational Management, Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of research interests: sphere of scientific and research interests: the theory and practice of the youth's education in the West European countries and Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2019 р.

УДК 374.137.091.3:78(075.8)

DOI: 10.36550/2415-7988.2019.182.8

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9112-3468>
e-mail: cherkasov_2807@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В БОЛГАРІЇ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. З 1 січня 2007 року Республіка Болгарія стала повноправним членом Європейського Союзу. У країні почали проводитися освітні й культурні реформи, котрі певним чином вплинули на зміст загальної музичної освіти, яка орієнтувалася на загальноєвропейські культурні цінності, зберігаючи традиційну музику засновану на слов'янських, османських та персидських піснях і танцях. За такого підходу вивчення особливостей становлення і розвитку загальної музичної освіти в Болгарії є актуальним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Усвідомлення становлення і розвитку системи загальної музичної освіти Болгарії здійснювалося на основі наукових праць зарубіжних і вітчизняних науковців, з-поміж яких: К. Ганєв, М. Големінов, І. Камбуров, В. Кристєв, О. Олексюк, О. Ростовський, П. Стоянов, Б. Стършепов, Д. Христов. У цих доробках розглянуто результати експериментальних досліджень з музично-естетичного виховання дітей в Болгарії. Тематика нашого наукового пошуку значною мірою доповнює дослідження названих авторів, допомагає усвідомити основні тенденції становлення і розвитку загальної музичної освіти дітей і молоді в Болгарії.

Мета статті полягає в обґрунтуванні становлення і розвитку теорії і практики загальної музичної освіти дітей і молоді в Болгарії.

Виклад основного матеріалу дослідження. За юліанським календарем, історія болгарської освіти починається з 886 року, коли християнські проповідники брати з міста Солуні Кирилл і Мефодій створили старослов'янську азбуку і церковно-слов'янську мову.

Сьогодні навчання в болгарських школах регламентується «Законом про народну освіту» («Закон за народната просвета»). Болгарія одна з країн постсоціалістичного простору, яка стала членом Європейського союзу, а дипломи про освіту будь-якого рівня визнаються у всіх країнах ЄС. Тривалість навчання в болгарських школах становить дванадцять років і поділяється на три рівні: початкова школа, середня школа і старша школа.

Початкова школа в Болгарії охоплює 1–4 класи, де навчаються діти із 6-ти років. Після закінчення 4-го класу вони отримують сертифікат про початкову освіту, який дає змогу вступати і навчатися в середній школі. Уроки музики у 1-му класі по одній годині на тиждень, починаючи з 2-го класу, по дві години на тиждень. Основним видом діяльності в початковій школі вважається

вокально-хорова робота, яка поєднується з вивченням основ музичної грамоти.

У середній школі діти навчаються з 5-го по 8-й клас. До навчального плану середньої школи входять загальноосвітні та професійно-технічні дисципліни. Щоб навчатися в середній школі, необхідно скласти вступні іспити (література й математика) та надати сертифікат про закінчення початкової школи. Після завершення навчання у середній школі учні складають випускні іспити з болгарської мови і літератури, фізики або математики та отримують «матуру» – сертифікат про завершення навчання і результати випускних випробувань.

До навчальних планів входить предмет «Музика», на якому учні беруть участь у всіляких видах діяльності. Вони співають, пізнають ази нотної грамоти, слухають й аналізують музичні твори різних жанрів, рухаються під музику, грають на елементарних музичних інструментах. З 6-го класу учні знайомляться з музичною культурою Болгарії. У 7–8 класах підлітки вивчають світове музичне мистецтво.

Старша школа в Болгарії називається гімназією, навчання триває з 8-го по 12-й клас. Заняття музикою проводиться у формі факультативних занять по дві години на тиждень. Основним видом діяльності залишається вокально-хорова робота. До того ж учні вивчають історію зарубіжної музики, знайомляться з музичними стилями і жанрами композиторів різних епох і національностей. Факультативна робота об'єднує талановиту молодь, яка прагне розвивати свої музичні здібності в різних видах музичної діяльності. Перевага надається колективним видам музикування, залучення школярів до участі в хоровах та інструментальних колективах, вокальних та інструментальних ансамблях.

Зараз в Болгарії проходить реформа загальноосвітньої школи, відповідно до якої акцент ставиться на розвитку емоційного інтелекту, не тільки у навчанні, а також в поведінці в навколишньому середовищі.

Болгарські науковці й педагоги-практики переконані, що основним видом музичної діяльності на уроках музики в загальноосвітніх школах є вокально-хорова робота. Під час співу діти набувають навички колективного хорового виконавства, що уможливило їх активну участь в конкретному виді музичної творчості. Хоровий спів сприяє розвитку не лише музичних здібностей і голосу дитини, а й мислення, мовлення, розширенню словникового запасу. Хоровий спів, викликаючи в молодших школярів яскраві емоції, позитивно впливає на естетичні й моральні почуття, сприяє становленню гуманістичних позицій у свідомості дітей. Відомі педагоги-музиканти Болгарії Бончо Бочев, Петко Стайнов, Борис

Тричков зорієнтовують молодь на важливість хорового співу як активного засобу музичного та морально-естетичного виховання.

Під час хорового співу відбувається процес формування вокально-хорових навичок, які утворюють комплекс автоматизованих дій різних частин голосодихального апарата. Ці дії стимулюють творчу активність, підпорядковуються волі співака і уможливають прояв енергетичного імпульсу, який позитивно впливає на формування творчого іміджу виконавця.

Слід зауважити, що болгарські народні пісні переважно одноголосні, вони зберігають самобутні риси образності, мелодики, ладогармонічного строю і метроритму. Їм властиві слов'янська наспівність і в той же час багата орнаментика. В основі багатьох мелодій містяться різні натуральні лади (еолійський, дорійський, фригійський, а також лади зі збільшеною секундою). Поряд з простими розмірами 2/4, 3/4, 4/4, 3/8 трапляються також 5/8, 7/8, 8/8, 9/8, 10/16, 12/16, 14/16 [1].

Багатоголосні пісні, яким властивий секундовий і квартовий рух голосів, спостерігаються найчастіше в середній, західній і південно-західній Болгарії. У будові музичних фраз і речень можна помітити різне поєднання симетричних і несиметричних структур. Ладова будова пісень заснована на старовинних звукорядах, зазвичай їхній діапазон обмежений тетракордом. Протяжні, головним чином історичні пісні, не мають рівномірного тактового поділу, істотну роль відіграє акцентування словесного тексту, що додає пісням характер речитативу [1].

На уроках музики в 1–9 класах учителі широко запроваджують метод Бориса Тричкова (1888–1994), який називається «Столбиця» і являє собою графічне зображення ладової системи, за допомогою якої діти легко опановують особливості ладових тяжінь, навіть без вивчення нотної грамоти. Основна мета цього методу полягає у розвитку координації між слухом і голосом, а основним методичним прийомом вважається спів за слухом (з голосу).

Цей метод теж спирається на традиції болгарського народного хорового співу. «В основу методу покладено принцип систематичності й послідовності, єдності аналізу й синтезу, що також визначає ключові положення Бориса Тричкова стосовно музичного виховання дітей молодшого шкільного віку. Ці положення засновані на національних вокально-хорових традиціях, притаманних болгарському етносу» [5, с. 62].

Педагогічна діяльність видатного болгарського музиканта і педагога Бориса Тричкова стала значним доробком щодо розвитку дитячої вокальної культури, забезпечивши нові підходи впровадження в

практику музичного виховання саме хорового мистецтва, що має значні потенційні можливості впливу на розвиток емоційної, інтелектуальної, творчої сфер особистості дитини.

Методичні рекомендації з використання методу «Столбиця» вперше було опубліковано 1923 року. У вокально-хоровій літературі термін «Столбиця» використовується у трьох значеннях: спів гам, візуальне зображення мелодії і використання методики.

Що стосується співу гам, то болгарські вчителі використовують графічне зображення столбиці на дошці та пропонують дітям спів вправ та поспівок за допомогою гри «Вчитель» або «Жива гама» (гра на піаніно). Суть гри «Вчитель» полягає у повторенні окремим учнем класу за вчителем певної мелодії і відтворенні голосом цієї мелодії класом. Що стосується гри «Жива гама», то у ній беруть участь вісім учнів класу, кожний з яких відтворює певний тон або ступінь гами. Починається гра з того, що вчитель указує на певні клавіші (ступені), а учень (клавіша) відтворює свій тон. Борис Тричков пропонував послідовність засвоєння ступенів До мажорної гами в такій послідовності: 1,8,5,7,2,6,3,4. Фіксування тона соль (5 ступінь) відбувається за допомогою стрибка з будь-якого тона гами, а також через поступовий рух від До 1-ї октави за допомогою зображення сходенки на дошці. Запропоновані митцем вправи у формі гри закріплюють слухове уявлення ноти соль як 5-го ступеня До мажорної гами.

Залучення дітей до таких ігор має дидактичний сенс. По-перше, вони розвивають ладотональний слух і дають змогу учасникам гри внутрішнім слухом відчувати і відтворювати заданий тон. По-друге, сприяють розвитку внутрішнього слуху і формують навички акапельного співу.

На початковому етапі роботи над пісню в 1-му класі Борис Тричков рекомендував співати з закритим ротом, а також співати на тихій звучності. За такого підходу вчитель разом з дітьми: по-перше – аналізують рух мелодії за допомогою руху руки; по-друге – відтворюють рух мелодії за допомогою графічного зображення. У 2-му класі він уважав вартісним: по-перше – спів гами за поступеним рухом; по-друге – спів та засвоєння гами зі стрибками. Велике значення Борис Тричков надавав виразному художньому співу та співу кантілена.

В історію музичної педагогіки Болгарії увійшов збірник пісень Бориса Тричкова під назвою «Початкові пісні», до якого входять 146 болгарських народних пісень і пісень інших слов'янських народів. Ці пісні перш за все розраховані на розвиток діапазону дитячого голосу. Окрім того, у збірнику

містяться ритмічні вправи з ударами, стуком, а також вправи, які імітують звучання дзвонів, спів зозулі тощо. Цінним є те, що Борис Тричков пропонував власну методику роботи над окремими хоровими творами, яку могли використовувати вчителі на уроках музики.

Отже, практика доводить, що в навчальних програмах з музики в болгарських школах домінує розвиток у дітей вокально-хорових навичок, залучення учнів до вокально-хорової роботи, як на уроках так і в позакласній діяльності. На уроках учні співають дитячі пісні та виконують болгарські народні пісні, як з супроводом так і акапельні.

Хоровий спів на уроках музики болгарські вчителі поєднують з вивченням основ елементарної музичної грамоти. В ігровій формі учні першого класу вивчають розміщення нот на нотному стані. Вчителі готують ребуси і кросворди, які спрямовані на розвиток інтелектуально-творчого мислення і уможливають набуття навичок техніки читання нот. За такого підходу діти мимовільно запам'ятовують не тільки рух мелодії, а усвідомлюють тривалості нот, розміри, знаки альтерації. Ігрові форми роботи сприяють розвитку таких психічних процесів молодших школярів, як пам'яті, мислення, уваги, уваги. Окрім того, ці форми розширюють уявлення дітей про можливості музичного мистецтва впливати на формування інтересів і уподобань учнів, спрямовують їхню діяльність на самостійну роботу над пісенним репертуаром та стимулюють участь у роботі вокальних ансамблів, хорових колективів, участь у концертних виступах на культурно-освітніх заходах.

Болгарські вчителі музики приділяють особливу увагу навчанню дітей гри на музичних інструментах, і передусім, – це струнні народні музичні інструменти, з-поміж яких: гадулка (смічковий) та тамбура (щипковий). Сучасна молодь обирає і духові інструменти, звучання яких приносить естетичну насолоду і своїм тембровим забарвленням передає внутрішні почуття й емоційні переживання. Це такі музичні інструменти, як гайда (різновид волинки), кава (різновид вівчарської сопілки), дюдюк (сопілка), двоянка (сопілка-двійка).

Варто зазначити, що на уроках учителі використовують свирелі, металофони, ксилофони, дудки і мелодіки (з фортепіанною клавіатурою), учні опановують навички гри на цих інструментах, залучаються до активної музично-інструментальної діяльності. При наявності в школах таких музичних інструментів як акордеони, діти індивідуально оволодівають навичками гри на цьому інструменті та беруть участь в оркестрових і ансамблевих колективах, у репертуарі яких інструментальні твори та супровід солістам.

Навчальними програмами передбачено

ознайомлення дітей і підлітків з болгарською музикою, яка сформувалася на основі музики слов'янських народів та увібрала в себе елементи болгарської, балканської та європейської світових культур. До того ж учні знайомляться з найкращими зразками фольклорної музики тих регіонів, де вони проживають. Знайомство з родопськими, фракійськими, странджанськими, пиринськими, шопськими, добруджанськими народними піснями і танцями позитивно впливає на формування інтелектуально-творчого іміджу підростаючого покоління, сприяє накопиченню генетичних культурних цінностей, котрі характеризують ментальність слов'янських народів.

Чільне місце відведено вивченню та слуханню фольклорної музики, пов'язаної з християнським календарем. Насамперед це «лазарські», «сневські», «ладувані» народні пісні та обряди з музикою і танцями. Діти дізнаються про так звані кукерські ігри, що виконуються рядженими під дзвін мідних дзвіночків, ритуальні танці нестінарок, що виконувались на розпечених вугіллях, а також різні зимові та весняні обряди та ігри, пов'язані з ритуальними святами [4]. Увага учнів концентрується на тому, що з плином часу, елементи таких ігор зберігаються і трансформуються в сучасних святах і культурно-мистецьких заходах. За такого підходу молодь залучається до традицій і культурних обрядів своїх пращурів, які формували ментальність нації. Важливе місце в архаїчному фольклорі займають і пісні обрядово-трудового циклу – пастуші («овчарські»), орні («на копан»), післязбиральні («седенкарські»), а також так звані «тлакі» – веселі сатиричні пісні, що супроводжують легку домашню роботу [4].

Знайомство з професійною болгарською музикою відбувається відповідно до навчальної програми, затвердженої Міністерством освіти і науки Болгарії. Крім того, за допомогою підручників, які болгарські науковці та методисти наповнюють цікавим, художньо оформленим та яскраво насиченим матеріалом, учні молодших класів знайомляться з композиторами, котрі працюють у різних жанрах музичного мистецтва і є кращими представниками музичної культури Болгарії. Їхні твори діти слухають за допомогою Інтернет ресурсів у виконанні відомих солістів і художніх колективів.

На особливу увагу заслуговує те, що болгарські методисти та вчителі музики розробили та апробували авторські методики роботи зі слухання та інтерпретації творів музичного мистецтва, головною метою яких полягає в ознайомленні дітей з композиторами різних жанрів і напрямів, виховання почуття патріотизму та

інтернаціоналізму засобами музичного мистецтва. До того ж ознайомлення учнів з професійною болгарською музикою позитивно впливає на розширення інтелектуально-художнього тезаурусу школярів, стимулює до подальшого вивчення творів тих композиторів, яких вони вивчали і слухали на попередніх уроках.

У середніх класах учні знайомляться з творчістю відомого болгарського композитора Веселина Стоянова (1902–1967 рр.), який почуття патріотизму в боротьбі з фашистськими загарбниками відтворив у кантаті «Балада про наречену». Митець також використовував фольклорні сюжети в комедійно-гротесковій манері. Прикладом цього є уривки з комічної опери «Хитрий Петро». Предметом аналізу є історична опера «Саламбо», симфонічна сюїта «Бай Ганьо», балет «Папесса Іоанна».

Знайомство з хоровою і симфонічною музикою Героя Соціалістичної Праці, академіка, композитора, диригента, скрипаля і піаніста, педагога і громадського діяча Петко Стайнова (1896–1977 рр.) змушує молодь замислитися над долею людини, яка, не зважаючи на те, що в 11-ти річному віці втратив зір, він все життя працював з молоддю, писав музику, був директором Софійської національної опери, директором Інституту музики Болгарської академії наук. На прикладі життя Петко Стайнова учні переконуються у особливій витримці та сили волі мужньої людини, котра віддала своє життя служінню болгарському народові. Філософія життя і діалог із сучасністю характеризує інтонаційно-образну структуру його героїв. Композитор є автором низки хорових творів, з-поміж яких: хорова поема «Моя Батьківщина» на вірші І. Бонева, хорові балади «Товариш Антон», «Буйна Віта», «Урвіч» для мішаного хору, двох симфоній, написаних у післявоєнний період.

Аналізуючи інтонаційно-образну структуру музичних творів Петко Стайнова, молодь засвоює генетичний код нації, загальнолюдські та національні цінності, котрі позитивно впливають на становлення особистості та формування морально-естетичних якостей майбутнього громадянина Болгарії. Методи роботи болгарських учителів музики стосовно сприймання творів музичного мистецтва мають певну логіку і послідовність. Учні аналізують форму твору, мелодію, гармонію, ритм, темп, динаміку, теми головних дійових осіб та окремих партій. Використовуються методи забігання наперед та повернення до пройденого. Відбувається набуття досвіду емоційно-образних визначень музики.

Такі ж підходи до аналізу музичних творів використовуються і при вивченні творчості болгарського композитора, піаніста,

диригента, музичного діяча і педагога Панчо Владігерова (1899–1978 рр.), який з 1940 року працював професором Софійської консерваторії, котрій після його смерті присвоєно ім'я композитора. Панчо Владігеров автор опери «Цар Калоян» на історичний сюжет, балету «Легенда озера», симфонії, п'яти фортепіанних концертів, камерно-інструментальних, фортепіанних та вокальних творів, обробок болгарських народних пісень. Учні слухають музику Панчо Владігерова в інтерпретації сучасних художніх колективів та виконавців, висловлюють своє бачення та ставлення щодо виконання, мають можливість спостерігати за розвитком музичної дії й за допомогою Інтернет ресурсів візуально сприймати і насолоджуватися сценічно-виконавською майстерністю та технічними і художніми можливостями виконавців.

За допомогою Інтернет-ресурсів учні 7–8 класів вивчають музичну культуру і композиторів інших країн світу. Значна увага приділяється ознайомленню з кращими представниками музики ХХ століття, серед яких композитори: Бела Барток, Рихард Вагнер, Михайло Глінка, Клод Дебюссі, Золтан Кодай, Густав Малер, Карл Орф, Сергій Прокоф'єв, Сергій Рахманінов, Ігор Стравінський, Рихард Штраус, Арнольд Шенберг, Петро Чайковський, Дмитро Шостакович.

Головною метою уроків музики і вчителя болгарської школи вважається те, щоб переконати дітей у тому, що у ХХ столітті, як і в будь-яких інших епохах, музика відображає духовне й емоційне життя людей. Порівнюючи з попередніми століттями темп життя людини прискорювався, її ритм ставав більш жорсткішим і напруженішим. Трагічні повороти історії – війни, революції, тоталітарні режими, поява ядерної зброї – не тільки загострили душевні суперечності, властиві людям в усі часи, але й поставили суспільство на межу знищення. Саме тому тема протистояння життю і смерті стала ключовою в музиці ХХ століття [2].

Не слід забувати, що в Болгарії існують загальноосвітні школи з поглибленим вивченням музичних дисциплін. Тут паралельно з опануванням предметів навчального плану учні отримують додаткові години для вивчення музично-теоретичних дисциплін та навчаються гри на музичних інструментах. У цих школах існує розгалужена система участі молоді в самодіяльних хорових та інструментальних колективах. Такі колективи мають різний контингент учасників, формуються відповідно до наявності певних музичних інструментів. Забезпечують навчальний процес викладачі, котрі закінчили спеціальні музичні навчальні заклади та є фахівцями з відповідних

музичних дисциплін.

Тож цілком закономірно, що учні таких шкіл є учасниками фестивалів, олімпіад і конкурсів різних рівнів, які уможливають презентувати виконавську майстерність та сценічну культуру, технічні й художні можливості виконання, стиль інтерпретації змісту музичного твору. Окрім того, учні цих шкіл є активними учасниками культурно-освітніх заходів, які проводяться у межах школи та для громадськості міста, беруть участь у художніх проєктах мистецького спрямування. Слід відзначити, що певний внесок в досягнення успіхів роблять батьківські комітети, які гнучко співпрацюють з вчителями і керівниками художніх колективів і надають належну допомогу в проведенні та організації культурно-освітніх заходів, підготовці дітей до концертних виступів на мистецьких форумах.

Цілком зрозуміло, що фінансування загальноосвітніх шкіл з поглибленим вивченням музики здійснюється як органами народної освіти, так і місцевими органами самоврядування. Передусім, це стосується придбання музичних інструментів, пошиття костюмів та забезпечення транспортом учасників під час концертних виїздів.

Безсумнівно, що навчання дітей в школах з поглибленим вивченням музики надає можливість учням безкоштовно набути додаткові знання, вміння і навички з опанування тим чи тим музичним інструментом, участі у хорових, вокальних або фольклорних художніх колективах. Молодь орієнтована на розвиток індивідуально-творчих здібностей, розширення можливості спілкування з товаришами в колективах за інтересами, виховання почуття виконавських якостей, а саме: ансамблю, стилістичних особливостей, розвиток гармонічного та мелодичного слуху, відповідальності, дисциплінованості.

Доречно наголосити на тому, що окрім загальноосвітніх шкіл з поглибленим вивченням музики, у Болгарії існують школи мистецтв. Вони за своєю структурою нагадують вітчизняні музичні школи, де діти мають можливість здобувати ґрунтовні знання з дисциплін музично-теоретичного циклу, оволодівати грою на певному музичному інструменті та брати участь у колективних формах музикування (оркестр, ансамбль, хоровий клас). Строк навчання гри на музичних інструментах різний. Учні, які мають добрий музичний слух, розвинене почуття ритму та здібності в опануванні певним музичним інструментом і успішно завершують навчання в школі мистецтв, мають можливість вступати до спеціалізованих та вищих навчальних закладів мистецького спрямування.

Учні шкіл мистецтв є активними учасниками фестивалів, конкурсів і олімпіад, що проводяться як в межах школи, так і всеболгарського й міжнародного рівнів. Це кращі виконавці та художні колективи, в репертуарі яких твори болгарських і зарубіжних композиторів. Конкурсанти демонструють не тільки високий рівень сценічно-виконавської майстерності, а також високий технічний рівень гри на інструменті, ансамблеву злагодженість та витончений художній смак.

Незаперечним є факт, що провідну роль у підготовці учасників таких заходів відіграють педагоги, котрі працюють з учнями, виховують їх як виконавців, допомагають в інтерпретації музичних творів. Усі ці вимоги педагоги підтверджують на атестаційній комісії. Найвищим балом оцінюється виконавська та методична підготовка, а досвід, педагогічна майстерність і майстерність зацікавити учнів і стимулювати їхній інтерес до навчання є важливою умовою суб'єкт-суб'єктивної взаємодії педагога і учня.

Отже, школи мистецтв у Болгарії дають ґрунтовну базову підготовку для дітей, котрі проявляють інтерес щодо опанування навичками гри на певних музичних інструментах. Навчання в школах мистецтв сприяє розвитку музично-творчих здібностей школярів, вони є базовими для підготовки до подальшого навчання і оволодіння тим чи тим музичним інструментом.

Висновки та перспективи подальших розривок напрямку. З огляду на сказане варто зазначити, що в Болгарії загальному музичному вихованню надається належна увага Міністерством освіти і науки та місцевими органами самоврядування. Музичну культуру Болгарії і країн Європи учні вивчають з 1 по 8 клас включно. Надалі музичне виховання продовжується в формі факультативних занять. Окрім того, в країні працюють загальноосвітні школи з поглибленим вивченням музики і школи мистецтв, учні яких отримують ґрунтовну базову підготовку щодо опанування навичок гри на музичному інструменті. Викладачі музики і педагоги позашкільних мистецьких закладів мають ґрунтовну психолого-педагогічну та методичну підготовку, вони є виконавцями на певних музичних інструментах і готові до розв'язання питань всебічного музично-творчого розвитку молоді. Перспективи подальших розривок варто пов'язувати з модернізацією загальної музичної освіти в Болгарії.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Болгарська музика https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%BE%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B0
2. Зарубіжна музика ХХ століття. <http://muzabetka.com.ua/zarubizhna-muzika-hh-st.html>
3. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навчальний посібник / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук; Київський університет імені Бориса Грінченка. – Рівне: Овід, 2012. – 352 с. <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4390/1/Sysoieva%20Osvitni%20s.pdf>
4. Стършепов Б., Стоянов П., Българска музика. С. 1966. – 288 с.
5. Христов Д. Теоретические основы болгарской народной музыки, М., 1959. – 319 с.

REFERENCES

1. *Bolhars'ka muzyka*. [Bulgarian Music]. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%BE%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D1%83%D0%B7%D0%B8%D0%BA%D0%B0
2. *Zarubizhna muzyka KHKH stolittya*. [Foreign music of the twentieth century]. <http://muzabetka.com.ua/zarubizhna-muzika-hh-st.html>
3. *Osvitni systemy krayin Yevropeys'koho Soyuzu: zahal'na kharakterystyka*. (2012). [Educational systems of the European Union countries: a general characteristic]. Рівне.
4. *Stershepov, B., Stoyanov, P. B'lharska muzyka*. (1966). [Bulgarian Music].
5. *Hristov, D. Teoretycheskiye osnovy bolharskoy narodnoy muzyky*. (1959). [Theoretical Foundations of Bulgarian Folk Music].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в країнах Європейського союзу.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

CHERKASOV Volodimer Fedorovich – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Department of Musical Art and Choreography of Centralukrainian Volodymyr Vinnichenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: the formation and development of music-pedagogical education in the countries of the European Union.

Стаття надійшла до редакції 22.11.2019 р.